

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

המלח הוא סם החיים והוא ממזג חסד ודין כאחד

פרשת ויקרא – שנת תשע"א

רחמים, וכן המלח מקיים ומכרית, כי הוא מקיים ומעמיד הבשר זמן מרובה ונותן טעם בכל המאכלים, והוא מכרית גם כן כי המקום המלוח לא יעלה בו כל עשב" (רבינו בחיי).

המבנה של המלח:

שניים מבין היסודות הטבעיים שברא הקב"ה, הנתרן והכלור, הינם רעילים ביותר לאדם, באופן שגם כמות קטנה מהם יכולה להמית אותו. המלח המכונה בימינו "מלח בישול" הינו תרכובת של שני היסודות האלה, שהוא מופיע כמוצק גבישי בעל מבנה של קוביה.

והנה, המלח למרות שהוא בנוי מחומרים רעילים, לא זו בלבד, שאינו ממית את האדם, אלא שהוא חיוני עד מאוד לתפקודו של הגוף. הנתרן נחוץ לתפקוד הגוף מכיוון שהוא מאזן את היחס בין חומצה לבסיס, מווסת את נפח הנוזלים בגוף (לחץ דם) ומשמש להעברת האותות העצביים. איבוד מלח מהגוף עקב הזעה, הקאה או הטלה מרובה של שתן עלול לגרום למצב של מחסור במלח, שתסמיניו הם חולשה ועוויתות. במקרים קיצוניים עלול מצב זה לגרום אף למוות. הכלור משמש ליצירת חומצת מימן כלורי בקיבה.

והנה, בעוד שהכהנים והרופאים במצרים העתיקה היו מתנזרים ממלח, כמפורסם בספרי תולדות הימים, הרי שהתורה מחייבת את האדם למלוח את

"וְכָל קָרְבָּן מִנְחָתְךָ בְּמֶלַח תִּמְלַח וְלֹא תִשָּׁבֵית מֶלַח בְּרִית אֶל-לִהְיֶךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מֶלַח" (ויקרא ב, יג).

רבים מן המפרשים נתנו טעמים, לסיבת החיוב לתת מלח על כל קרבן. רבינו הרמב"ן ז"ל כתב:

"אני סובר בו ענין, שהמלח מים, ובכח השמש הבא בהם יעשה מלח, והמים בתולדותם ירוו הארץ ויולידו ויצמיחו, ואחרי היותם מלח יכריתו כל מקום וישרפו, לא תזרע ולא תצמיח והנה הברית כלולה מכל המדות, והמים והאש באים בה... כמלח שיתן טעם בכל המאכלים ותקיים ותכרית במליחותה, והנה המלח כברית".

"וע"ד הקבלה יש במלח שני כחות משתנים זה הפך זה, והם המים והאש, ובכח חמימות האש המיבשו והמגלידו חוזר מלח, ואם כן יש בעצם המלח כח המים והאש שהם כנגד שתי המדות שבהם קיום העולם והם מדת רחמים ומדת הדין, ומטעם זה אמר ולא תשבית מלח ברית א-להיך, קרא ברית א-להיך מלח לפי שבו יתקיים ויכרת העולם, וכמו שאמרו ראה שאינו יכול להתקיים בדיון שתף עמו מדת

נמצאה באף מקום כמות מרוכזת כזאת של מלח.

"הקורבן", כשמו כן הוא, יוצר כוח 'המקרב' את האדם לבוראו. בין אם זה קורבן נדבה, שהוא בבחינת 'מתנה' וכפי שמתנה מקרבת בין אדם לאדם, כך מקרבת היא בין האדם לבוראו. ובין אם זהו "קורבן חובה", הבא לכפר על חטא, שיצר נתק בין החוטא לבין השי"ת, כמו שאמר הנביא: "כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מִבְּדָלִים בֵּינְכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם" (ישעיהו נט, ב). והקורבן, הוא זה שמכפר על החטא, מסלק את המחיצה ומאפשר את הקירבה מחדש. לכן, היו צריכים להקריב על כל קורבן 'מלח', שהוא חומר המורכב מבחינת החסד ומבחינת הדין כאחד. אחד מגדולי פרשני המקרא, היורד תמיד לעומק פשוטו של מקרא, ודולה רעיונות נפלאים מאוד מתוך המצוות וטעמיהם, הלוא הוא בעל "הכתב והקבלה" כתב:

"מלח ברית א-להיך. חבור

נפלא (גאטטליכע וואונדערבארע צוזאממענזעטצונג), הפעל משם מלח הוא ממלח טהור קדש (כי תשא) שתרגום ממולח מעורב... והמלח בעצמו נקרא בשמו ע"ש תערובות שני יסודות הפכיות שבו, כי בעצם המלח נתערבו ונתאחדו בו יחד בפרט, יסוד האש עם יסוד המים, ולהתערבות יסודת אש שבו נמנה המלח (פ"ד דשבת) למוסיף חום והבל, והנה להתערבות שני היסודות הפכיות שבו כי בעצם המלח נתערבו ונתאחדו בו יסוד התחתון עם יסוד העליון קרא את המלח בשם ברית אלהים, כלומר חבור נפלא, ולהגדיל הדבר סמך אותו לא-להים, כמו עיר גדולה לא-להים, חרדת א-להים וכדומה".

כלומר, שהמילה 'מלח' בעצמותה, פירושה ערבוב של דברים. מפני שכל קיצוניות שהיא באה בפני עצמה, יכולה להזיק במצבים כלשהם. כבר שמענו גם ידענו בדברי חז"ל לרוב, שמידות האדם צריכות להגיע לאיזון באופן שיתמזגו בהם שני הקצוות יחד, הוא אשר מכונה בדברי הרמב"ם השביל האמצעי. ההתקרבות של האדם אל הקב"ה, צריכה לכלול את ההתלהבות מצד אחד, ואת קור-הרוח מצד שני. את הנדיבות מחד ואת הקמצנות מאידך. וכך עם כל מידה ומידה. והיא

הבשר בטרם בישולו. הווי אומר, שהשימוש במלח היה נפוץ מאוד.

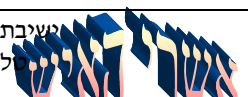
אולם, עדיין צריכים לפתור את החידה, למה חייבה התורה לשים מלח על כל הקורבנות?

בדבריהם של רבותינו הראשונים התבאר, שהסיבה היא מפני, שהם מייצגים כוחות רוחניים גבוהים ומנוגדים. המים – מסמלים את החסד הגמור, ואילו האש מסמלת, את הדין הקשה. מאחר והעולם אינו יכול להתקיים על ידי אחד מן הכוחות בלבד, שכן לוא היה העולם בנוי אך ורק על החסד המוחלט, אזי לא היה יכול האדם להגיע אל תכלית השלמות בעולם הבא, מפני שהוא היה בבחינה של 'נהמא דכיסופא', כלומר, 'לחם חסד'. לכן ברא הקב"ה את העולם על הדין, כדי שיזכה האדם לעולם הנצח, באמת וביושר. וזה הפירוש, "בראשית ברא אלוקים", וכפי שפירשו חז"ל, שנברא במידת הדין. ברם, ראתה חכמתו יתברך, שעל הדין בלבד אינו יכול להתקיים, עמד וצירף עמו את מידת הרחמים. כלומר, שהעולם בנוי על איזון של שתי כוחות המנוגדים זה לזה.

המים ביאר הרמב"ן: "בתולדותם ירוו הארץ ויולידו ויצמיחו", כלומר, הם מגלמים את כוח הנתנה והחיות באופן הנעלה ביותר. לעומת זאת, **המלח** – "יכריתו כל מקום וישרפו, לא תזרע ולא תצמיח" – מסמל את כוחות ההרס בעוצמתם הרבה ביותר.

למה הר סדום הוא מאגר המלח הגדול ביותר בעולם?

ונלענ"ד, שבכך אפשר להבין למה, כשהקב"ה הפך את סדום ועמורה, בגלל החטאים הגדולים שעשו, הפך אותה להר של מלח, דבר שלא מצאנו בעונשים אחרים לאורך ההיסטוריה כולה. שהלוא, חטאם הגדול היה, שהם היו משוללים מבחינת החסד באופן מוחלט, וכל התנהגותם כלפי בני אדם אחרים היתה אכזרית ואנוכית ביותר. לכן, כשמוציאים את החסד מן החיים, נשאר רק מלח. ואכן, דבר מפליא ביותר הוא, שהר סדום הוא מאגר המלח הגדול ביותר בעולם. גובהו 230 מטר מעל ים המלח, ועומקו מתחת לאדמה לא נמדד מעולם, אורכו 11 ק"מ, ורוחבו בבסיסו 2.2 ק"מ. כך שהוא מהווה מציאות מיוחדת בעולם. ולמרות שמאז ימי קדם ועד ימינו, כבר חשפו פלאים גדולים ביותר, ודברים חדשים ביותר, הרים שיש בהם ברזל, נחושת, יהלומים, אורניום, קובלט ועוד עשרות מינרלים חשובים ביותר, הרי שלא

שנינו במסכת שבת (לג, ב), שלאחר שיצא רשב"י מהמערה אמר שכל סיבת התעלותו היתה דווקא בגלל היסורים:

שמע רבי פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה, עייליה לבי בניה. הוה קא אריך ליה לבישריה חזי דהוה ביה פילי בגופיה. הוה קא בכי וקא נתרו דמעת עיניה וקמצוחא ליה. אמר לו אוי לי שראיתך בכך, אמר לו אשריך שראיתני בכך! **שאי למלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך.** דמעי קרא כי הוה מקשי רבי שמעון בן יוחי קושיא הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה רבי שמעון בן יוחי עשרין וארבעה פירוק.

רואים אנו דבר מפליא, שרבי פנחס בן יאיר, שלמד כל אותם שנים תורה מתוך דיבוק חברים, ועם כל האפשרויות הפתוחות בפני אדם השרוי באוהלה של ישיבה, **התעלה הרבה פחות** מאשר חמיו שלמד תורה במערה חשוכה ובתנאי מצוקה נוראים. הוכיח מכאן ב"ראשית חכמה", שהיסורים הם אמצעי מפרה ומעלה בלימוד התורה.

וקשה לכאורה, אם כן, למה רבי פנחס בן יאיר לא הלך לאיזו מערה, היה קובר את עצמו באדמה, עד שכל גופו וכל בשרו יסדקו וייתייסרו כדי שגם הוא יזכה להגיע לאותן דרגות עילאיות שהגיע אליהם חמיו? וכי יש דבר כלשהו שלא עשו הצדיקים הגדולים בכדי לזכות לעוד עליה בתורה? והדבר צריך ביאור.

ונראה, שכל העולם נברא על ניגודים. הקב"ה יוצר אור ובורא חושך, אילו השמש היתה מאירה בכל כוחה, כל הנמצא על כדור הארץ היה נשרף, לכן עטף אותה הבורא במעטפת המצננת את חומה. אם יסתכל האדם ישירות לאור השמש, הוא יתעורר, לכן מזהירים תמיד בשעת ליקוי חמה, להסתכל אליה אך ורק על ידי זכוכית מפויחת. ולהיפך, בחושך גמור לא רק שהאדם לא יראה דבר, אלא שגם הצמחייה לא תגדל, ואז היא לא תייצר חמצן, וכמובן, כל אשר בארץ יגווע. לכן קיום העולם מותנה במיזוג האור והחושך.

גם בחיי האדם, היו דתות ופילוסופיות שונות שקראו לבני האדם להתאבד, כדי להגיע ליציאת הנשמה מן הגוף ולהתעלותה. לפני כמה שנים, אסף מנהיג של כת רוחנית מסוימת את חסידיו

אותה הליכה בדרכי השי"ת שנצטוונו עליה "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵי יְיָ" (דברים כח, ט).

אמרו חז"ל: "רבי נחמיה אומר חביבין יסורין שכשם שהקרבנות מרצין כך היסורין מרצין (תנוחמא יתרו, טז), בקרבנות מהו אומר (ויקרא א, ד) 'ונרצה לו לכפר עליו'. ביסורין מה הוא אומר (שם כו, מג) 'והם ירצו את עונם'... הרי במעלת היסורין שהם מכפרים עונותיו של אדם וכו'. וכן דרשו רבותינו ז"ל (ברכות ה, א) זה לשונם, והיינו דרבי שמעון בן לקיש, נאמרה **ברית במלח** ונאמרה **ברית ביסורין**, נאמרה ברית במלח דכתיב (ויקרא ב, יג) 'ולא תשבית מלח ברית א-להיך', ונאמרה ברית ביסורין (דברים א, כט) 'אלה דברי הברית', מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר, אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם, עד כאן לשונם."

פירוש הדבר, שהיסורים שהקב"ה נותן לאדם הם אלה שממזגים את שני הכוחות, את החסד האלוקי שיצר מצב לתקן את הנשמה בעולם הזה על ידי יסורים, בכדי שתזכה להנאה הגדולה ביותר בחיי הנצח, ומצד שני, כמו שהמלח שורף כך גם היסורים שורפים ומצערם את האדם.

והנה, כששמים מלח על פצע נגרם לאדם **כאב**, אבל למעשה, המלח הוא זה ששורף את החיידקים ו**מחטא** את הפצע. הרי לנו, שמתרחשות שתי פעולות מנוגדות בו זמנית. אגב, דבר זה היה ידוע כבר לחז"ל בימי קדם, כמו שידעו את ייתר המדעים, כמו שמצאנו בדברי הנביא (יחזקאל טז, ד), שבימי קדם היו זורים מלח על התינוק לאחר הלידה, ופירש"י, שהפעולה נועדה לחזק את גוף היילוד "מכאן שמולחין את הולד – כדי שיתקשה בשרו". מצאנו בספר "ראשית חכמה":

"תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין, אלו הן: תורה וארץ ישראל והעולם הבא" (ברכות ה, ב). ודייק מדבריו: "ואמנם לא נתנם אלא על ידי יסורים שאפילו יהיה צדיק גמור צריך יסורין לזכות אליהם. וכן מצינו שלא זכה הרשב"י ע"ה אל החכמה הנפלאה, אלא על ידי היסורין שנצער במערה י"ג שנה" (שער התשובה, פ"ג). ואכן, כך

שִׁבּוֹר לוֹ הָאָדָם, כֹּל שֶׁהִיא תִּפְאָרֶת
לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאָרֶת לוֹ מִן הָאָדָם" (אבות ב, א).
והלוא ידוע, שמידת התפארת היא
הממוצעת בין החסד לבין הדין. לכן, מובא
בספרים בשם האר"י ז"ל, שהמילה 'מלח'
היא הגימטריא של שלוש שמות הוי"ה.
ויש שביארו זאת כנגד: נפש, רוח ונשמה
שבאדם, ששלושתם צריכים להיתמק על
ידי התייסרות עצמית, ללכת תמיד בדרך
האמצעית, ולשלוט על המידות כנגד נטיות
מכל סוג שהן.

סיכום: הסיבה שבכל
קורבן היו צריכים לשים מלח,
מפני ששורשו הוא ממים ומלח
והוא ממזג חסד ודין. הקורבן
מקרב את האדם לבורא,
וההתקרבות צריכה להיעשות
בדרך האמצעית שממזגת רבדים
שונים. היסורים בשורשם דומים
למלח, למעשה הם גורמים כאב.
אבל תכליתם עליה בתורה בעולם
הזה והתעלות רוחנית בעולם
הבא.

לאחד האיים, ושם תחת הנהגתו, הם
התאבדו כולם ביחד. ברם, תורתנו הקדושה
אומרת: "לֹא תִּמָּוֶת הָלָלוּ יְ-ה" (תהלים
קטו, יז). ומאידך, אותם בני אדם השואפים
להשיג את עושרם על ידי שקיעה אל תוך ים
התאוה והחושים, אל תוך החומרנות
והנהנתנות, אין בינם ובין הבהמה שום
הבדל. מהי דרך האמצע? "אֲשֶׁרִי הֶגְבֵּר
אֲשֶׁר תִּיַּסְרֶנּוּ יְ-ה וּמִתּוֹכָךְ תִּלְמָדְנּוּ" (שם
צד, יב). כלומר, שהיסורים גורמים לו
להתעלות על הגוף ולהשיג את מירב העלייה
וההנאה בתורה. לכן מצינו אצל גדולי
הדורות, שכל ימיהם היו רצופים מאמץ
גדול של עלייה בתורה ויראה. גדול הדורות
רבינו עקיבא איגר ז"ל, אסר בצוואתו
לכתוב על מצבתו, שום דברי שבח והלל,
זולת דבר אחד, והוא, שיכתבו שמיוס
שעמד על דעתו כל לימוד התורה שלו היה
מתוך יסורי גוף.

כך נראה לי הדמיון שלמדו חז"ל בין
'ברית מלח' ליברית יסורים'.
אין התורה רוצה בהתנהגות קיצונית
לכל צד שהוא, אלא בהליכה בדרך
האמצעית, "כְּבִי אוֹמֵר, אִיזוֹהִי דְרֶכְךָ שְׂכָה